

Fondi okrajnih glavarstev in sreskih načelstev, ki jih hrani Zgodovinski arhiv Celje

METKA BUKOŠEK

A. Kratak zgodovinski oris razvoja okrajnih glavarstev oziroma sreskih načelstev, s poudarkom na Štajerski

Ker je bilo o zgodovinskem razvoju upravnih organov že veliko napisanega, naj v uvodu samo faktografsko postrežem z nekaj najosnovnejšimi dejstvi. Prve zametke poznejših upravnih okrajev zasledimo konec 18. stoletja. Njihovi predhodniki so bili tako imenovani naborni okraji (Werbbezirke), ki so bili določeni na osnovi dekreta dvorne pisarne z dne 26. 6. 1779.¹ Na Štajerskem je bila takšna upravna razdelitev uvedena že dve leti prej. Ozemeljsko so se naslonili na območja župnij. Le kadar je bilo območje ene župnije preveliko, so na njem ustanovili dva ali več nabornih okrajev. Delo nabornih okrajev so vodili uradi, imenovani naborni okrajni komisariati (Werbbezirkskommissariat). Postopno je začela država nalagati tem okrajem še druge upravne posle (skrb za statistiko, graditev cest, policijo, leta 1785 pa tudi skrb za izdelavo katastra, šolski nadzor...)² Nadzor nad njimi so opravljala okrajna glavarstva. Tako so vse bolj dobivali vlogo upravnih okrajev.³

Okrajna glavarstva 1849-1922

Vse do leta 1948 uprava ni bila v rokah organov, ki bi jih postavljala in tudi plačevala država, ampak je bila poverjena posameznim zemljiškim gospodarjem (to so bile tako imenovane okrajne gosposke, katerih dolžnost je bila postavljati uradnike ter tudi nositi vse stroške, ki so nastali v zvezi s poslovanjem okraja. Izjeme so bila le ozemlja pod francosko upravo). Po letu 1813 so bili ustanovljeni prvi deželno knežji okrajni komisariati (na ozemlju nekdanje Ilirske province) in se po letu 1835 razširili tudi na Kranjsko. Na Štajerskem so se zemljiška in okrajna gospodarstva ohranila do leta 1848.⁴

Z marčno revolucijo so bili odpravljeni fevdalni patrimonialni odnosi. S tem so bili postavljeni temelji za utrditev državne uprave. Na srednji stopnji državne uprave so ustanovili deželna namestništva. Za Štajersko je bil sedež namestništva v Gradcu. Kot najnižjo stopnjo državne politične oblasti so ustanovili okrajna glavarstva (Bezirkshauptmannschafts). Ustanovljena so bila na podlagi cesarskega odloka o načelih za organizacijo upravnih oblastev z dne 26. 6. 1849 (RGBI, 295/1849).⁵ Nanje so prenesli ne le pristojnosti nekdanjih okrajnih gosposk, temveč tudi velik del pristojnosti okrožij. S tem so okrožni uradi izgubljali na pomenu, tako da so bili v večini dežel odpravljeni. Najdlje sta jib obdržali Štajerska (razdeljena je bila na tri okrožja) in Primorska, vendar so bili na podlagi ministrske uredbe z dne 17. 6. 1860 odpravljeni tudi tukaj.

Okrožje	Okrajna glavarstvo	Občine	Katastrske občine
Maribor	1. Maribor	187	257
	2. Ljutomer	87	146
	3. Ptuj	99	193
	4. Slovenj Gradec	37	93
	5. Celje	86	257
	6. Brežice	104	148
Skupaj	6	600	1094

Tabela 1: Novoustanovljena okrajna glavarstva na Štajerskem (slovenski del)⁶

Okrajna glavarstva so bila podrejena neposredno in izključno deželnim vladam in brez kakršnekoli odvisnosti od samoupravnih organov (razen kolikor so statutarne občine opravljale posle okrajnega glavarstva). Za občine so v nekaterih javnih zadevah predstavljala višjo instanco. Iz povedanega lahko poudarimo dve najpomembnejši spremembi:

- prvič je bilo dosledno ločeno sodstvo od uprave tudi na najnižji instanci
- opuščeno je bil pojem delegiranih okrajnih

¹ Jure Žuntar, Nekatera vprašanja organizacije državne uprave na Slovenskem od srede 18. stoletja do najnovejšega časa, Arhivi, letnik II, št. 1-2, Ljubljana 1979, str. 13-16.

² Sergij Vilfan, Prava zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961, str. 378.

³ Jure Žuntar, Nekatera vprašanja organizacije državne uprave na Slovenskem od srede 18. stoletja do najnovejšega časa, Arhivi, letnik II, št. 1-2, Ljubljana 1979, str. 13-16.

⁴ Piročniki in kante o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorski in Štajerski do leta 1918, Graz-Klagenfurt-Ljubljana-Trieste 1988, str. 88.

⁵ Državni zakonik in vladni list (v nadaljevanju D. z. v. l.) za kromovino Štajersko, XXI/1850 Razpis namestnika z dne 20. 9. 1850, s katerim se po začasni občinski postavi 17. 3. 1849 meje nove krajne občine s svojimi političnim sodnijskim in tlačnijskim okrogom v kromovini Štajerski razglasujejo.

⁶ Prav tam.

gospodstev, hkrati pa je bila dosledno izvedena organizacija čisto državne aparata.

Nova ureditev je presegla že tako omejene finančne zmožnosti države. Poleg teh težav je pestil državo velika, prav gotovo ne nepomembna težava. Primanjkovalo je namreč tudi kvalificiranih političnih uradnikov, ki bi bili usposobljeni za opravljanje teh nalog. Zato so prvo novost kmalu začasno opustili. Vlada se je v obdobju Bachovega absolutizma odločila, da napravi korak nazaj. Že leta 1851 so se pojavili prvi predlogi o poenostavitvi državne uprave, naslednje leto (14. 12. 1852) pa je izšla najvišja odločba, ki je odredila, da se začne delo za poenostavljeno reorganizacijo uprave in sodstva. S cesarsko odločbo (16. 9. 1854) ter z odredbo notranjega in pravosodnega ministra z dne 24. 9. 1854 sta bila združena sodstvo in uprava na najnižji inštanca v tako imenovanih mešanih okrajnih uradih (Bezirksamt). S tem dnem so v resnici prenehala delovati okrajna glavarstva, hkrati z njimi pa tudi okrajna sodišča. Svoje delo so novi uradi v celoti začeli opravljati šele v začetku leta 1855. Okrajni uradi, ki so stopili na mesto okrajnih glavarstev, so delovali za krajše, prejšnje sodne okraje. Mešani in samoupravni okrajni uradi so v Vojvodini Štajerski začeli uradovati 30. 10. 1854. Formalno je bila ta združitev odpravljena že leta 1860, vendar sta se upravna in sodna oblast ločile šele leta 1867 (Zakon o sodstvu z dne 21. 12. 1867). S tem so bile znova ločene tri veje oblasti: zakonodajna, upravna in sodna. Okrajna glavarstva (Zakon o vpeljavi političnih upravnih gospodstev iz leta 1868)⁷ so pod tem nazivom začela delovati od leta 1868.

⁷ D. z. v. l. za vojvodino Štajersko, tečaj 1868, XI/11, str. 33. Razglas c. k. deželnega poglavarja, s katerim se politične gospodstve na Štajerskem v objavnost upeljujejo:

Člen 10

Vsaka dežela je razdeljena na politične uradne okraje (krajine).

Ti uradni okraji naj obsegajo v pravilu po dve ali več nekdanjih, na podlagi postave od 19. 1. 1853, Državnega zakonika št. 10, bivših političnih okrajnih okrajev ne sekajo mej sodnijskih okolišev, v katere spadajo posamezne ali pa za skupno obkroževanje opravičeni občine (stareške) po tem gmščini.

S posebnim ukazom se ustanovi velikost političnih okrajev in pa sedež okrajnih gospodstev.

Člen 11

Cesarske politične okrajne gospodstve se imenujejo "okrajna glavarstva". Vsakemu takemu okraju na čelu stoji okrajni glavar.

Vse reči, ki se zdaj gredo zgolj političnim okrajnim gospodstvom, so skupno področje okrajnega glavarstva, na kolikor se ne bohi dalje po potu predstavljavstva še ktero tbe opravič pokazalo okrajnim in občinskim zastopstvom.

Člen 13

"Okrajne glavarje imenuje minister notranje reči."

Okrajno glavarstvo	Sedež okrajnih sodišč	Površina v miljnih ²	Število duš	Število občin
1. Maribor	Maribor	0,2	4966	1
2. Ptuj	Ptuj Ormož Rogatec	17,3	74613	132
3. Celje	Celje Vranksi Gornji grad Šmarje Laško Konjice	34,7	113381	83
4. Slovenj Gradec	Slovenj Gradec Marenberg Šištanj	14,3	41138	41
5. Brežice	Brežice Sevnica Kuzje	10,3	44817	59
6. Ljutomer	Ljutomer Gornja Ražgona	5,5	24456	53

Tabela 2: Okrajna glavarstva, ki so bila ustanovljena leta 1868 za slovenski del Štajerske⁸ (poudarjeni sodni okraji ter okrajna glavarstva sodijo pod pristojnost ŽAC-a).

Upravne enote so bile ozemeljsko večje od prejšnjih sodnih okrajev (zajemale so lahko enega ali več sodnih okrajev). Okrajna glavarstva in okrajna sodišča so začela delovati 31. 8. 1868. To sta določali odredbi notranjega ministra Giskra z dne desetega julija 1868, pravosodnega ministra Herbst z dne enajstega avgusta 1868 in razglas deželnega poglavarja Meeseryja z dne sedemindvajsetega julija 1868. Istega leta so bili razpuščeni tudi okrajni stavbni uradi. Njihove pristojnosti so prešle v roke okrajnih glavarstev.⁹ Stanje po letu 1868 je razvidno iz gornje tabele. Edina sprememba v tem delu Štajerske je nastala leta 1903, ko je bilo ustanovljeno okrajno glavarstvo v Slovenskih Konjicah. Delovati je začelo 1. oktobra leta 1903. Njegovo ozemlje je bilo izvzeto iz ozemlja okrajnega glavarstva Celje in je zajemalo sodni okraj Konjice.¹⁰ Z delitvijo sodstva in uprave se je uresničilo eno izmed temeljnih meščanskih načel ureditve države. Takšna upravna delitev je dočkala razpad avstro-ogrske monarhije ter segla v prva leta Kraljevine Jugoslavije.

Sreska poglavarstva in načelstva 1922-1941

Kot že zgoraj omenjeno po razpadu monarhije

⁸ Prestave natiskov iz državnega zakonika, tečaj 1868 za štajersko vojvodstvo, XI/101, str. 2-5; Preglednik o politični razdelitvi vojvodine Štajerske.

⁹ D. z. v. l. za vojvodino Štajersko, 15/1868, str. 39. Razglas c. k. mestodštva štajerskega od 17. 9. 1868, s katerim se stavbna opravila političnim uradom izpuščajo.

¹⁰ D. z. v. l. za vojvodino Štajersko, XIX/1902, 1903, str. 238; Razglas c. k. namestnika na Štajerskem z dne 8. 9. 1903 zaradi ustanovitve okrajnega glavarstva v Konjicah in ustanovitve delovanja politične ekspoziture v Konjicah.

v organizaciji nižjih upravnih in samoupravnih oblastev ni bilo večjih sprememb. Z naredbo poverjeništa za notranje zadeve z dne 19. 12. 1918, je bilo odrejeno, da so vsa državna oblastva, zlasti še okrajna glavarstva, davčni uradi itd. dolžna, da poslujejo kot prej.¹¹ V letu 1922 so se okrajna glavarstva preimenovala v sreska poglavarstva. Na ozemlju, ki ga pokriva Zgodovinski arhiv Celje, sta istega leta začeli delovati dve sreski načelstvi, in sicer sresko načelstvo Šmarje pri Jelšah ter sresko načelstvo Gornji Grad.¹²

V obdobju, ko je bila uvedena Vidovdanska ustava, je bila država razdeljena na 33 oblasti. Slovenija je bila razdeljena na dve - ljubljansko in mariborsko oblast.¹³ Ozemeljske pristojnosti srezov so bile določene s posebno kraljevo uredbo, ki je ozemlje razdelila na ljubljansko in mariborsko oblast.

LJUBLJANSKA oblast je na Štajerskem obsegala:

- srez Brežice (sodna okraja Brežice in Sevnica)
- srez Laško (sodni okraj Laško brez občine Št. Rupert),

MARIBORSKA oblast je zajela večino ozemlja, ki ga danes pokriva Zgodovinski arhiv Celje:

- srez Slovenj Gradec (sodna okraja Slovenj Gradec in Šoštanj brez Šmartnega ob Paki; občini Gornji Dolič in Kozjak iz konjiškega sreza)
- srez Konjice (sodni okraj Konjice brez občin Gornji Dolič in Kozjak)
- srez Gornji Grad (sodni okraj Gornji Grad ter občina Šmartno ob Paki iz sreza Šoštanj)
- srez Celje (sodna okraja Celje in Vrankso)
- srez Šmarje (sodni okraj Šmarje, Rogatec, Kozje; občina Stoparce iz sreza Ptuj).¹⁴

V leto 1922 sega tudi ustanovitev Sreskega poglavarstva Laško, čeprav je redno delo začelo šele leta 1924.

Leta 1929 je bila uvedena zadnja sprememba, ki pa ni vplivala na poslovanje srezov. Sreska poglavarstva so se preimenovala v sreska načelstva in pod tem imenom delovala vse do njihove razpustitve. Preimenovanje je določal Zakon o notranji upravi z dne 19. 6. 1929.¹⁵

Ime sreza	Sodni okraj	Velikost	Št. preb.
Gornji Grad	Gornji Grad	527 km ²	17.878
Krško	Krško Kostanjevica Mukronog Radeče	850 km ²	54.911
Laško	Laško	308 km ²	36.244
Slovenske Konjice	Slovenske Konjice	335 km ²	22.622
Šmarje p. Jelšah	Kozje Rogatec Šmarje	568 km ²	45.533
Brežice	Brežice Sevnica	407 km ²	35.342
Celje	Celje Vrankso	576 km ²	48.011

Tabela 3: Prikaz velikosti posameznih srezov ter število prebivalstva po popisu iz leta 1939 (na ozemlju, ki ga danes pokriva ZAC)¹⁶

Po nemški okupaciji so delovala sreska načelstva le še slabe tri mesece. Nemška okupacijska oblast jib je 1. 7. 1941 odpravila ter jib nadomestila z okrožji.¹⁷

Organizacija okrajnih glavarstev oziroma sreskih načelstev

Na čelu okrajnih glavarstev so bili postavljeni okrajni glavarji (Bezirksbauhämänner). Kjer je imelo okrajno glavarstvo svoje izpostave, so zastopali okrajnega glavarja okrajni komisarji (poverjeniki). Dodeljena jim je bila uradna pomoč. Ob preimenovanju okrajnih glavarstev v sreska poglavarstva oziroma načelstva so enak naziv dobili tudi njihovi predstojniki - sreski poglavarji oziroma načelniki. Zakon je določal, da morajo biti po izobrazbi najmanj pravnik z najmanj osmimi leti državne službe ter z opravljenim posebnim praktičnim izpitom. Postavil jib je minister za notranje zadeve. V večjih srezih je le-ta lahko v krajih, ki so bili daleč od sreskega sedeža, ustanovil sreske izpostave. Tudi tu je bil lahko na čelu uradnik s predpisanimi pravnimi izpiti. Sreski poglavar je bil neposredni izvrševalec občne upravne oblasti pod nadzorstvom oblastnega velikega župana. V njegovo pristojnost so sodili vsi posli občne uprave razen listil, ki so bili s posebnimi predpisi naloženi drugemu oblastvu. Če se je kazala potreba, so se mu dodelili tudi pravni in tudi posebni strokovni referati (sanitetni, tehnični, prosvetni, veterinarski, ekonomski, gozdarski, itd.).¹⁸

¹¹ Ur. l. Narodne vladne SIIS v Ljubljani, št. XXV-203/1918, str. 54.

¹² Ur. l. pokrajinske uprave za Slovenijo, št. 49, 134/1929, str. 313-314; Uredba o razdelitvi države na oblasti.

¹³ Prav tam.

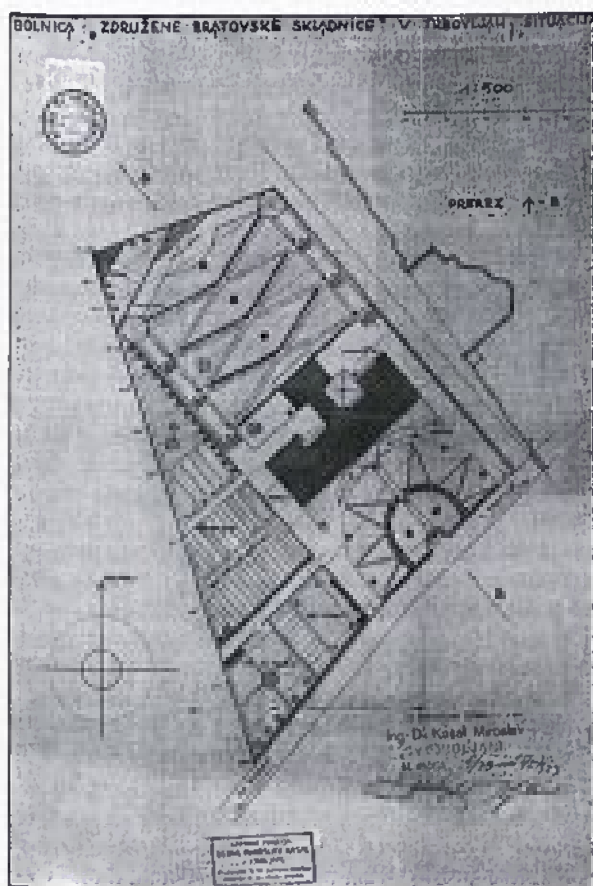
¹⁴ Prav tam.

¹⁵ Ur. l. ljubljanske in mariborske oblasti, št. 76, 313/1929, str. 593-604; Zakon o notranji upravi.

¹⁶ Leksikon dravske banovine, Ljubljana 1937.

¹⁷ Verordnungs- und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark, št. 24/1941, str. 196-199; Verordnung über die gebietliche Gliederung der Untersteiermark in Land- und Stadtkreise.

¹⁸ Ur. l. pokrajinske uprave za Slovenijo, št. 49, 134/1922, str. 313-314; Uredba o razdelitvi države na oblasti.

Načrti za gradnjo nove bolnišnice Trbovlje 1922-1926, Sresko načelstvo Laško, AŠ 13 sig. 147

Pristojnosti okrajnih glavarstev oziroma sreskih načelstev

Pristojnosti okrajnih glavarstev je predpisoval zakon iz leta 1850.¹⁹ V splošnih zadevah so morala okrajna glavarstva najprej opravljati izvajanje zakonov in predpisov, ki so jih določali višji organi. Opravljati so morala tudi nadzor nad prebivalstvom, zbirati podatke o razmerah med njim, jih popisovati (po starosti, stanu, prebivališču, delu, davkih). Voditi so morala rojstne, poročne in smrtne knjige (ne pa vojaških), izdajala so poročna dovoljenja, urejala so posvojitve, državljanstva (priselitve in izselitve). Reševati so morala tudi pritožbe. V vojaških zadevah je bila poglobljena skrb okrajnih glavarstev novačenju. Hkrati so sprejemala odločitve o sprejemanju in odpisčanju iz vojaške službe (invalidi). Prevezela so skrb za preskrbo vojske, njihovo nastanitev (tudi za priprege). Določala so tudi primere, v katerih so lahko zaprosili za vojaško pomoč. Med policijskimi zadevami so morala potrjevati potne in krošnjarske liste, iz-

vajati izgone sumljivih oseh, potepulhov, brezdelnežev ipd. Med preostalimi nalogami sta bila tudi skrb za določanje in spoštovanje zemljiških mej, ter zagotavljanje mirn in varnosti ob pomoči posameznikov, žandarmerije in vojaščine, sodišč in državnega pravdnštva. Zakon je določal tudi pristojnosti v primern naravnih nesreč (zbiranje stvari in sredstev za prizadete, ocenitev škode ipd.), določal je nadzor nad delovanji društev, prireditvami in tiskom. Okrajna glavarstva so morala prevzeti skrb nad reveži in ustanovami za siromašne, kaznilnicami, poboljševalnicami idr. Zakon je določal tudi nadzor nad snago, sejmi, cestami, vodnimi napravami, nadzor nad nevarnostjo požarov ter nadzor nad stavbnim redom. Med nalogami okrajnih glavarstev je bilo tudi bedenje nad splošno moralnostjo (moralni nadzor), nadzor nad obiskovanjem šol ter vzdrževanjem šolskih stavb, zdravstveni nadzor nad prebivalstvom (cepljenje, porodničarstvo, epidemije) ter davčne zadeve (določanje in pobiranje neposrednih davkov, nadzor nad neplačanimi davki ipd.).²⁰

Notranja ureditev in način poslovanja okrajnih glavarstev oziroma sreskih načelstev

A. Notranja ureditev okrajnih glavarstev

V okviru okrajnih glavarstev so delovali tile referati:

- finančni (davčni) referat
- referat za zdravstvo
- gradbeni referat
- veterinarski referat
- gozdni referat
- idr. zadeve

Tehnično službo je vodil inženir (skrb za ceste, regulacijska dela, pomembnejša gradbena dela in gradbena nadzorstva nad občinami). Finančno službo so vodili davčni inšpektorji (skrbeli so za davčno razdelitev in nadzorstvo), zdravstveno službo pa so vodili zdravniki. Pozneje je bila organizirana živinozdravniška služba, za njo pa še gazdarska.²¹

Vsa sreska načelstva so imela upravni, obrtni, kmetijski, veterinarski, prosvetni, zdravstveni in vojaški referat. Razen tega so bili nekaterim okrajnim načelstvom za področja več okrajev podeljeni še gazdarski referat, tehnični oddelek ter oddelek za nadzor mer.²²

¹⁹ Politični zakonik in vladni list (v nadaljevanju D. z. v. L.) za Štajersko, VII 98/1850, str. 106-145; Razglas namestnika z dne 3. 5. 1850, Kulak za poljiške oblasti v djavnost poslavljene.

²⁰ Prav tam.

²¹ Prav tam.

²² Ur. l. ljubljanske in mariborske oblasti št. 76, 313/1929, str. 593-604; Zakon o notranji upravi.

B. Fondi okrajnih glavarstev, ki jih hrani ZAC

Zgodovinski oris fondov okrajnih glavarstev, sreskih načelstev, ki jih hrani ZAC

1. Sresko načelstvo Laško

Eno izmed najmlajših, hkrati pa tudi eno najmanjših po obsegu je poleg šmarskega in gornjegrajskega (seveda na Štajerskem) prav gotovo Sresko načelstvo Laško. Ustanovljeno je bilo z zakonom o občni upravi z dne 26. 4. 1922. Delovati je začelo s 1. 6. 1924. Ozemlje laškega sreza je bilo nekdanj v upravno-političnem oziru sestavni del celjskega okrajnega glavarstva. Površinsko je merilo le 308 kvadratnih kilometrov. Teritorialna ureditev v okviru oblasti je bila določena s posebno kraljevo uredbo (Ur. l. pokrajinske uprave za Slovenijo, 1922/49). Sreza Brežice in Laško sta bila priključena ljubljanski oblasti. Ozemeljsko se je laški srez pokrival s sodnim okrajem Laško, razen občine Sv. Rupert, ki je bila priključena srezu Celje in s tem mariborski oblasti. Obsegalo je te občine: Hrastnik, Jurklošter, Laško, Marija Gradec, Sv. Krištof, Sv. Lenart, Trbovlje in Zidani Most. Njegove pristojnosti je urejal Zakon o razdelitvi države na oblasti.²³ Sresko načelstvo Laško je delovalo do leta 1941.

2. Sresko načelstvo Brežice

Okrajno glavarstvo Brežice je bilo poleg celjskega najstarejše glavarstvo na ozemlju, ki ga danes pokriva Zgodovinski arhiv Celje. Začetek njegovega delovanja sega v leto 1849. Sprva je zajemalo območje štirih, po odpravi sodnega okraja Podčetrtek pa samo treh sodnih okrajev: Brežice, Sevnice, Kozjega. Sodni okraji so zajemali te občine:

A. Sodni okraj Brežice: Brežice mesto, Zakot, Veliki Obrež, Gaberje, Sele, Mostec, Mihalovec, Loče, Rigonce, Kapele, Artič, Gornji Obrež, Sromle, Videm, Sremič, Stara vas (fara Videm), Stari Grad, Pesje, Dolga vas, Pletenje, Arnovec, Sušica, Stara vas (fara Sv. Lorene), Brezovec, Bukovje, Drenovec, Orešje, Vihravec, Pišec, Podgorje, Dedjavec, Globoko, Blatno, Maloverb, Brezje, Bojzno, Piršenberg, Pavlaves.

B. Sodni okraj Sevnica: Blanca, Zabukovje, Sevnica trg, Rajhenburg trg (Brestanica), Anže, Gorica, Stolovnik, Raztez, Armenško, Brezje, Senovo.

C. Sodni okraj Kozje: Pilštajn trg, Zagorje, Straška Gorea, Lopatea, Drensko Rebno, Kozje trg, Veternik, Zdole, Buče, Vranska Gorea, Sedlarjevo, Verače, Lastnič, Virštajn, Podsreda trg, Koprivnica, Gorjane, Križi, Veliki Kamen,

Merčna sela, Sv. Peter pod Kunspergom, Planina trg, Paridol, Loke, Brezje, Planinska vas, Presično, Golobinjak, Suho, St. Vid, Podčetrtek trg, Imeno, Sopot.

Z odpravo okrajnih glavarstev med letoma 1854 in 1868 so bili tudi na brežiškem postavljeni mešani uradi, ki so teritorialno obsegali območje nekdanjih sodnih okrajev. Z ločitvijo sodstva od uprave je okrajno glavarstvo Brežice znova zaživelo in ostalo v taki obliki do odprave. Določen mu je bil prvotni teritorialni obseg (sodni okraj Brežice, sodni okraj Kozje ter sodni okraj Sevnica). Z uredbo o razdelitvi države na oblasti iz leta 1922 se je teritorialni obseg brežiškega sreza zaradi novonastalih srezov zmanjšal. Združeval je sodna okraja Brežice in Sevnica. Priključen je bil ljubljanski oblasti. Sodni okraj Kozje je z novo uredbo sodil pod novoustanovljeni srez Šmarje pri Jelšah in je bil priključen mariborski oblasti. Do propada stare Jugoslavije skoraj ni bilo sprememb, razen v letu 1929, ko se je sresko poglavarstvo preimenovalo v sresko načelstvo. Brežiški srez je bil odpravljen z okupatorjeve strani leta 1941.

Kot prvi brežiški okrajni glavar se omenja Anton Witt (But), kot komisarja Simon Praprotnik in Jernej Tratnik, kot tajnik pa Alojzij Gunčar (Guntschar).

3. Okrajno glavarstvo v Celju

Poleg okrajnega glavarstva v Brežicah je v tem delu Slovenije med najstarejšimi okrajno glavarstvo v Celju. Teritorialno je sodilo v mariborsko okrožje in bilo upravno podrejeno okrožnemu uradu v Mariboru. Ob ustanovitvi je pokrivalo območje 86 krajevnih in 257 katastrskih občin. Razdeljeno je bilo na šest sodnih in davčnih okrajev, in sicer: Celje, Vransko, Laško, Jelšovec, Gornji Grad in Konjice.

V sodni in davčni okraj Celje so spadale naslednje krajevne občine (soseske): Celje mesto (Stadt Cilli), Breg (Raab), Teharje (Tüchern), Sv. Lovrenc pod Prožinom (St. Lorenzen in Präschin), Žalec (Sachsenfeld), Petrovče (Petrovitsch), Griže (Greis), Gotovlje (Guttendorf), Velika Pirešica (Großpiereschitz), Vojnik (Hochenegg), Frankolovo (Sternstein), Višnja vas (Weixeldorf), Nova Cerkev (Neunkirchen), Dobrna (Doberna), Lemberg (Lemberg b. Neuhaus), Sv. Martin v Rožni dolini (St. Martin in Rosenthale), Sv. Razalija (St. Rasalia), Sv. Ahae (St. Aehazius), Sv. Primož (St. Primus), Sv. Jurij pod Rifnikom (St. Georgen bei Reicheneegg), Kostivnica pri Planini (Kostreinitz bei Montpreis), Svetina (Swetina), Šempeter v Savinjski dolini (St. Peter im Samuthale) in Sv. Pavel pri Preboldu (St. Paul bei Pragwald).

V sodni in davčni okraj Vransko so sodile te krajevne občine (soseske): Vransko (Franz), Tabor (St. Hieronymi), Sv. Jurij pri Taboru (St. Georgen bei Tabor), Gomilsko (Gomilsko),

²³ Ur. l. pokrajinske uprave za Slovenijo, št. 49, 134/1922, str. 313-314; Uredba o razdelitvi države na oblasti.

Grajska vas (Burgdorf), Marija-Reka (Maria Riegg) in Polzela (Heilenstein).

V sodni in davčni okraj Laško so sodile te krajevne občine (soseske): Laško (Tiiffer), Sv. Krištof pri Laškem (St. Christof bei Tiiffer), Trbovlje (Trifail), Dol (Doll), Lešje (Marindorf), Sv. Lenart (St. Leonhard), Panče (Panetsche), Sv. Robert (St. Rupert) in Loka (Laak).

V sodni in davčni okraj Jelšovec so sodile te krajevne občine (soseske): Šmarje pri Jelšah (St. Marcin bei Erlachstein), Sv. Vid (St. Veit), Ponikva (Ponigl), Lemberg pri Zbelovem (Lemberg bei Plankenstein), Sv. Štefan (St. Stephan), Žusem (Süßenheim) in Slivnica (Schleinitz).

V sodni in davčni okraj Gornji Grad so sodile te krajevne občine (soseske): Gornji Grad (Oberburg), Nova Štifta (Neustift), Šolčava (Sulzbach), Luče (Leutsch), Rečica (Rietz), Kokarje (Kokarje), Ljubno (Laufen), Mozirje (Pražberg).

V sodni in davčni okraj Konjice so odile te krajevne občine (soseske): Konjice trg (Gonobitz Markt), Vezina (Wäsina), Grišovlje spodnje (Unter-Grusehoje), Vrhole (Verholle), Tepanje (Tepinadorf), Konjiška vas (Gonobitzdorf), Žiče (Seitzdorf), Preloge (Prellöge), Zreče (Rötschach), Oplotnica (Oplotnitz), Okoška vas /Okoško/ (Augenbachdorf), Kot (Koth), Sv. Kunigunda /Sv. Jungert/ (St. Kunegund), Padeški Vrh (Padeschberg), Skomarje (Skomern), Stranice (Stranitzen), Ljubnica /Lubnice/ (Lubnitzen), Paka (Paak), Spodnji Dolič (Unterdollitsch), Kozjak (Kosiak), Brezje (Wresen), Vitanje (Weitenstein), Zbelovo (Plankenstein), Sv. Duh (Heil. Geist), Gornje Laže (Oberlasehe), Sv. Jernej (St. Bartholomä), Tolsti Vrh (Feistenberg), Sv. Uršula (St. Ursula), Sv. II (St. Egydi), Besovica /Vesovica/ (Wesowitza).

Iz naštetega je razvidno, da je bilo celjsko okrajno glavarstvo zelo veliko. Samo na slovenskem Štajerskem je obsegalo šest okrajnih sodišč, čeprav je veljalo načelo, naj posamezno okrajno glavarstvo ne obsega več kot tri. Imelo je 113.381 prebivalcev (po popisu iz leta 1857) in je bilo s tem takoj za graškim drugo največje v deželi. Površinsko je merilo 34 milj. Pokrivalo je deželne občine: Celje mesto, Breg, Teharje, Sv. Lovrene pod Prožinom, Žalec trg, Petrovče, Griže, Gotovlje, Velika Pirešica, Vojnik trg, Frankolovo, Višnja vas, Nova Cerkev, Dobrua, Lemberg, Šmartno v Rožni dolini, Sv. Rozalija, Sv. Ahae, Sv. Primož, Sv. Jurij pod Rifnikom trg, Kostivnica pri Planini, Svetina, Sv. Peter v Savinjski dolini, Sv. Pavel pri Preboldu.

Prvo teritorialno okrnitev je okrajno glavarstvo v Celju doživelo leta 1903, ko je bil izločen zaradi ustanovitve okrajnega glavarstva v Konjicah izločen sodni okraj Konjice. Leta 1922 pa je bil z uvedbo sreskih načelstev ozemelsko zmanjšan še za teritorij treh sodnih okrajev. Z uvedbo okrajnega glavarstva v Laškem, okrajnega glavarstva v Šmarju pri Jelšah in okrajnega

glavarstva v Gornjem Gradu je izgubilo sodne okraje Laško, Šmarje pri Jelšah in Gornji Grad. Ostala sta mu le še sodna okraja Celje in Vransko. Priključeno je bilo mariborski oblasti. V takšni obliki je dočakalo svojo razpustitev leta 1941.

Kot zanimivost naj omenim dopis, ki ga je poslala deželna vlada za Slovenijo poverjeništvu za notranje zadeve Mestnemu magistratu v Celju. Iz njega je razvidno razmerje med delovnimi področji mestnega magistrata Celje in Okrajnega glavarstva Celje v zvezi s policijskimi posli: "...da okrajno glavarstvo začasno izvršuje v mestnem področju naslednja opravila: varnostno policijsko službo, vse odredbe za slučaj javnih nemirov, javne prireditve, prijavljanje in evidenco prebivalstva, policijsko nadzorstvo in izgone, cenzuro..." V istem dopisu je posebej poudarjeno, da je ta uredba mišljena le kot prehodna.²⁴

Kot prvi okrajni glavar se omenja Ivan Schmelzer, kot komisarja pa Ignacij Novak, Mihael Žlebir (Schlebler), Anton Smole (Smolle) in Rudolf Pulsator.

Dela na gradivno okrajnih glavarstvih in sreskih načelstvih

V uvodu naj nakažem samo bežen pregled pisarniškega poslovanja, ki je izoblikovalo precejšen del svoje podobe v drugi polovici devetnajstega stoletja. Podrobno je bilo predstavljeno v razpravi Jožeta Žontarja²⁵ in razpravi Saše Serše.²⁶

Pred marčno revolucijo je pisarniško poslovanje obvladoval zelo zapleten sistem odlaganja spisov. Spise v zvezi z dalj trajajočim postopkom je bilo treba iskati na več mestih. Rešitev te pomanjkljivosti se je ponudila ob uvedbi novih upravnih oblasti. 7. 4. 1848 so bila izdana navodila za upravne oblasti, v katerih je bilo vsem namestništvom naročeno, naj pisarniško poslovanje poenostavijo kolikor je mogoče. Na Kranjskem so tako že naslednje leto uvedli enoten registraturni načrt in enake obrazce za poslovanje.²⁷

17. 3. 1855 je izšlo uradno navodilo za mešane in upravne okrajne urade ter urade sodnih stolov (veljavno je bilo za vse kronovine razen za lombardsko-beneško kraljestvo ter Vojno

²⁴ Mestna občina Celje 1919-1941, AŠ 7, sfg. Pr. 114/1919; Razmerja med področji dela mestnega magistrata in okrajnega glavarstva Celje.

²⁵ Jože Žontar, Razvoj sistemov poslovanja s spisi pri upravnih oblasteh do reforme pisarniškega poslovanja leta 1956, Arhivi XVI/1-2, Ljubljana 1993, str. 30-44.

²⁶ Saša Serše, Način odlaganja spisov pri upravnih in avtonomnih organih na deželni in lokalni ravni v drugi polovici devetnajstega stoletja, Arhivi XXI/1-2, Ljubljana 1998, str. 26-31.

²⁷ Namestništvu za Kranjsko, 1-2, št. 7191/1850; ARS - Registraturs-Plan für die Stuhltherei und die Bezirkshauptmannschaften in Krain, Laibach 1851.

krajino), ki je odrejalo notranjo ureditev in opravilni red.²⁸ Kljub temu da je bilo z njim urejeno poslovanje okrajnih uradov, je isti sistem poslovanja ostal v veljavi tudi po njihovi odpravi in se tako nadaljeval tudi pri poslovanju okrajnih glavarstev.

Opravilni red je določal sistem odlaganja spisov v registraturo.

Temeljil je na dvanajstih vsebinskih skupinah, označenih z velikimi latinskimi črkami:

- A. Zakoni in spisi
- B. Uradne in personalne zadeve
- C. Vojaške zadeve
- D. Cerkvene in šolske zadeve
- E. Zdravstvene zadeve, pomoči revnim, dobrodelne ustanove
- F. Kmetijstvo, rudarstvo, gozdarstvo, lov
- G. Trgovina in obrt
- H. Ceste, stavbe (ali pod D, E, F, G)
- I. Policijske zadeve (če niso v E, F, G, H)
- L. Občinske zadeve
- M. Davčne, finančne zadeve
- N. Razno

V okviru vsake skupine so bili spisi odloženi po tekočih vložnih številkah. Spise so združevali v zadeve v okviru enega registraturnega obdobja, ki je lahko obsegalo eno do pet let, glede na količino dotoka spisov. Število skupin ni bilo vedno enako. S posebnim dovoljenjem so lahko uradi število skupin po potrebi zvečali ali zmanjšali. Manjši uradi so poslovanje še poenostavili in odlagali rešene zadeve po zaporednih vložnih številkah. Pri njih je registraturna doba trajala samo leto dni. Predpis je tudi določal, da se za vse spise, ki so bili odloženi v enem registraturnem obdobju, izdela abecedno kazalo. Vsebovati je moralo vložno številko in označbo ene izmed registraturnih skupin.

Kljub spremembi oblasti je sistem poslovanja ostal vse do razpustitve sreskih načelstev.

1. Sresko načelstvo Laško

Ob razpustu laškega sreskega načelstva so Nemci upravni sedež prenesli v Trbovlje.

Pri pregledu prevzetega gradiva Skupščine občine Trbovlje leta 1979 se je pokazalo, da je med občinskim gradivom tudi del gradiva laškega sreza. Verjetno se je zahvaliti zgolj naključju, da je ohranjena vsaj ta malenkost. Čeprav zaradi svoje okrnjenosti nima posebne pričevalne vrednosti, pa je redek vir za proučevanje tega prostora. Zajema obdobje od ustanovitve leta 1922 in do njegovega razpusta leta 1941. Med samim gradivom najdemo nekaj dokumentov s starejšo letnico. Ker zaradi teh fragmentov ni imelo pomena oblikovati posebnega fonda, so priključeni fondu sreza. Kot največja škoda se je pokazala izguba vseh evidene nad gradivom. Samo

gradivo je bilo v precej slabem stanju, pomešano med sabo in popolnoma neurejeno. Iz samih spisov ni bila razvidna njihova prvotna ureditev, zato so predstavljala prva dela na gradivu uvedba neke smiselne in pregledne oblike, ki bi poenostavila pregled nad njegovo vsebino. Zaradi že omenjene slabe ohranjenosti gradiva ponekod lahko govorimo le o fragmentih, valorizacija ni imela pomembne vloge. Delo je bilo osredotočeno na vsebino in na njeno razdelitev v pregledne skupine. Nastali so tile tematski sklopi:

- I. Upravne zadeve
- II. Kultura in prosveta
- III. Zdravstvo in socialno skrbstvo
- IV. Lov
- V. Društva
- VI. Tehnična dokumentacija
- VII. Gradnje
- VIII. Obrtne zadeve
- IX. Razno.

Največ pozornosti je bilo posvečeni vsebini gradiva, ker so se naslovi zadev in njihova vsebina marsikdaj razhajali. V eni sami mapici je bilo pomešano več dokumentov z različnimi vsebinami. Zato je bilo treba pregledati dokument za dokumentom in vsakemu posebej določiti naziv arhivske enote. V okviru tematske razdelitve gradiva se je le to razvrstilo še kronološko. Ta sistem poenostavi uporabo gradiva.

Največ je ohranjene gradbene dokumentacije (gradbene zadeve rudnika Trbovlje, Laško, Hrastnik, Elektrarne Trbovlje, Cementarne Trbovlje ter nekaj privatnih gradenj). Preostalo gradivo predstavlja le drobce npravnega gradiva, gradiva za šolstvo in prosveto...

2. Okrajno glavarstvo oziroma sresko načelstvo Brežice

V letu 1976 je iz Posavskega muzeja v Brežicah prišlo v celjski arhiv dragoceno, predvsem pa izjemno zanimivo gradivo okrajnega glavarstva Brežice. Dragoceno in zanimivo zato, ker je to eno izmed redkih okrajnih glavarstev, predvsem pa edino tako ohranjeno na ozemlju, ki ga pokriva zgodovinski arhiv v Celju (od sedmih okrajnih glavarstev so ohranjena edino tri). Res je, da se je ob podrobnejšem pregledu količinsko močno zmanjšalo, kar pa mu ne zmanjšuje vrednosti. Od 170 arhivskih škatel jih je ostalo le sto, kajti med gradivom so bili pomešani tudi fondii drugih ustvarjalcev. Tako so bili izločeni in ustvarjeni novi fondii, ki so sedaj že ustrezno urejeni in popisani. Med gradivom Okrajnega glavarstva Brežice se je tako našlo gradivo Okrajnega urada Sevnica, Okrajnega urada Kozje (izdan v Inventarjih št. 2 - Okrajni uradi 1854-1868),²⁹ Okrajnega šolskega sveta Brežice,

²⁸ D. z. v. l. za Štajersko, XI/1855, str. 175-213; Uredbi poduk za zedinjene in politične okrajne in župnijske gospodke.

²⁹ Vida Benkovec, Ivanka Zajc-Cizelj, Hedvika Zdovec, Okrajni

Okrajnega šolskega sveta Kozje, Okrajnega šolskega sveta Sevnica (izdani v Inventarjih št. 7 - Šolski sveti 1864-1941)³⁰ ter gradivo Hranilnice mestne občine Brežice in Okrajne Hranilnice Kozje, ki pa je priključeno fondu Gradivo hranilnic in posojilnic 1876-1970. Ohranjenih je tudi nekaj fragmentov okrajnega urada Brežice, ki pa so priključeni okrajnemu glavarstvu Brežice.

Gradivo je prispelo v arhiv v povsem razsutem stanju. Na žalost ni ohranjen niti en delovodnik, ki bi nam olajšal delo. Na ta način bi lahko ohranili prvotno ureditev. Težnja pri prvem urejanju gradiva je bila, da se celoti da neki smisel in olajša iskanje želene vsebine. Pri tem so se skušali držati prvotne ureditve, kajti na spisih so se ohranile oznake vschinskih skupin. Zadeve sploh niso hile popisane, tako da tudi o ohlapnem popisu ne moremo govoriti. Večina gradiva je bilo razvrščena kronološko. Ker ni bil narejen podrobnejši popis gradiva, ni bilo razvidno, katere zadeve vsebuje. Kajti oznake N, R ipd. so povedale premalo oziroma nič o vschini sklopa.

Pri vnovični obdelavi gradiva se je ohračala pozornost ravno na vsebino. Gradivo je bilo temeljiteje razdeljeno v tematske sklope. Posamezne zadeve so dohile svoj naslov ter bile označene z letnico nastanka in signaturno številko. Pred letnico je še zapisana oznaka sklopa. Če primerjamo oba popisa, je razlika očitna:

Prej:	Potem:
Okrajno glavarstvo Brežice	Okrajno glavarstvo Brežice
G 1891	Leto: 1891
Sig.:	F/6
	Seznam članov Štajerske deželne družbe

Tematski sklopi so dobili nove oznake, vendar zaradi izgubljenih evidenc to ne pomeni grohega posega v gradivo. V okviru teh sklopov je še uporabljena kronološka razvrstitev. Iskanje je tako lažje in pocenostavljeno. V veliko pomoč so tudi kazala (stvarna, imenska, krajevna) na koncu popisa.

Spisi do leta 1919 so pisani v nemškem jeziku in v gotici. To velja predvsem za Brežice mesto, kjer je nemški jezik trdno zasidran vse do konca prve svetovne vojne, pri občinah pa je stanje popolnoma drugačno. Pri dopisih ohčin, ki jih je pokrival brežiški okraj, najdemo spise, pisane v slovenskem jeziku, že pred letom 1890. Iz njih je razvidna tudi želja o doslednem poslovanju v slovenskem jeziku. Po letu 1919 je nemški jezik tudi uradno odpravljen iz vseh državnih uradov.

Popis končuje del gradiva okrajnega sodišča Brežice. To so zemljiškoknjižni izpiski, testamenti in ženitna pisma. Ni znano, na kakšen način je bilo to gradivo priključeno gradivu

Okrajnega glavarstva Brežice. Zgodovinski arhiv Celje doslej še ni prevzel gradiva okrajnega sodišča Brežice, zato ho to gradivo zaradi večje preglednosti za zdaj ostalo priključeno temu fondu. Uvrstitev na konec fonda okrajnega glavarstva Brežice omogoča, da se bo oh prevzemu gradiva okrajnega sodišča iz Brežic zgoraj naštetu gradivo izločilo iz omenjenega fonda in priključilo gradivu Okrajnega sodišča Brežice.

Gradivo okrajnega glavarstva Brežice, ki ga hrani deželni arhiv v Gradcu

V popisu okrajnih glavarstev (Bezirkshauptmannschaften) na Spodnjem Štajerskem B 74 je pod naslovom Arhivalije okrajnega glavarstva v Brežicah navedeno, da hrani graški arhiv gradivo okrajnih uradov v Brežicah, Kozjem in Sevnici ter gradivo okrajnega glavarstva v Brežicah. To so spisi, nastali v letih 1850-1870, teh je 110 fasciklov, in zapisniki v petdesetih zvezkih. Podrobnega popisa ni.

3. Okrajno glavarstvo Celje

Gradivo okrajnega glavarstva Celje (1850-1854) je prevzel Zgodovinski arhiv v Celju 27. septembra leta 1983 in je vpisano v akcesijski knjigi pod tekočo številko 160. Izročil ga je Arhiv republike Slovenije, prek katerega je potekala restitucija arhivskega gradiva, ki je nastalo na slovenskem etničnem ozemlju in je bilo shranjeno v avstrijskem državnem arhivu. Gradivo je bilo predmet tretje predaje, ki je potekala na temelju jugoslovansko-avstrijskega sporazuma iz leta 1923 in je navedeno v seznamu št. 21 pod tekočo številko 40.

Po prevzemu v Zgodovinski arhiv v Celju je bilo gradivo tehnično opremljeno in nastavljen so bile osnovne evidenc, ki so nadomeščale popis do arhivistične ureditve gradiva. Pri arhivistični ohdelavi se je gradivo razvrstilo v vsehinske skupine, ne da bi se pri tem razhila tekoča foliacija - to pa predvsem zato, ker je bilo gradivo že pred arhivistično ohdelavo varnostno mikrofilmno (št. mikrofilma 013-015). Prav tako ni imelo ohranjenih spisovnih evidenc. Gradivo je le fragment nekoč obsežne dokumentacije. Ohranili so se samo gradbeni spisi, zato ni bilo treba narediti nohenih posegov na gradivo.

Gradivo okrajnega glavarstva Celje, ki ga hrani deželni arhiv v Gradcu

V popisu okrožnih uradov (Kreisämter) B 68 je pod naslovom Celje (okrožni urad, okrajno glavarstvo, okrajni urad) navedeno tudi arhivsko gradivo celjskega okrajnega glavarstva in okrajnega urada (Cilli, Bezirkshauptmannschaft und Bezirksamt). Večinoma gre za gradbene spise, nastale v letih od 1850 do 1868.

F 23 1850-1860 Gradbene zadeve

³⁰ urali 1854-1868, Inventarji 2.

³⁰ Metka Bukošek, Ivanka Zajc-Cizelj, Šolski sveti 1864-1941, Inventarji 7.

- (Bausachen) I F
 1854-1856 Gradbene zadeve I F
 1857-1858 Gradbene zadeve I F
 1859-1860 Gradbene zadeve I F
 1861-1865 Gradbene zadeve I F
 1854-1868 Varia (Miscellanea)

V popisu okrajnih glavarstev (Bezirkshauptmannschaften) na Spodnjem Štajerskem B 74 je pod naslovom Arhivalije okrajnega glavarstva v Celju navedeno, da je shranjeno v graškem arhivu gradivo okrožnega urada v Celju, okrajnih uradov v Celju, Šmarju pri Jelšah, Slovenskili Konjicah, Gornjem Gradu, na Vranskem in okrajnega glavarstva v Celju ter 260 zvezkov zapisnikov in kazal, nastalih v drugi polovici 18. stol. do leta 1870. Podrobnega popisa ni.

VIRI

1. Državni zakonik in vladni list (v nadaljevanju D.z.v.l.) za Štajersko, VII 98/1850, str. 106-145; Razglas namestnika 3. 5. 1850; Poduk za politiške oblasti v djavnost postavljene.

2. D.z.v.l. za kronovino Štajersko, XXI. del, 1850; Razpis namestnika z dne 20. 9. 1850, s katerim se po začasnih občinskih postavi 17. 3. 1845 urejene nove krajne občine s svojim politiškim sodnijskim in dačnjskim okrogom v kronovini štajerski razglašujejo.

3. D.z.v.l. za Štajersko, IV/1854, Odredba notranjega ministra... 31. 1. 1854; Upravna in sodna razdelitev Vojvodine Štajerske.

4. D.z.v.l. za Štajersko, XLII/1854, Odredba notranjega ministra... 23. 9. 1854; Začetek dela okrajnih uradov.

5. D.z.v.l. za Štajersko, XI/1855, str. 175-213; Uredski poduk za zedinjene in politične okrajne in župnijske gosposke.

6. Državni zakonik za štajersko vojvodstvo, I/1862, 5. 3. 1862. Postava, s katero se dajejo osnovne ali glavne pravila, da se po njih uravnavajo občine (soseske, stenje, komuni, gmajne).

7. D.z.v.l. za Štajersko, I/1868, Razglas deželnega poglavarja 27. 7. 1868; Začetek dela okrajnih glavarstev.

8. D.z.v.l. za Štajersko, XI/1868, Razglas namestništva 17. 9. 1868; Ukinitev okrajnih stavbnih uradov in izročitev kompetene okrajnim glavarstvom.

9. D.z.v.l. za Štajersko, XX/1868, Razglas namestništva 3. 19. 1868; Politična in sodna razdelitev Vojvodine Štajerske.

10. D.z.v.l. za Štajersko, IV. del, 27/1854, str. 56-66, Ukaz ministrov notranjih zadev, pravosodja in dnarstva 31. 1. 1854, s katerim se razglašuje politična in sodna uredba vojvodine štajerske.

11. D.z.v.l. za vojvodino Štajersko, XIX/1902, 1903, str. 238; Razglas c.kr. namestnika na Štajerskem z dne 8. 9. 1903 zaradi ustanovitve okrajnega glavarstva v Konjicah, in ustanovitve delovanja politične ekspoziture v Konjicah.

12. Ur.l. Narodne vlade SHS v Ljubljani, št. XXV-203/1918, str. 54.

13. Ur.l. pokrajinske uprave za Slovenijo, št. 49, 134/1922, str. 313-314; Uredba o razdelitvi države na oblasti.

14. Ur.l. pokrajinske uprave za Slovenijo št. 49, 136/1922, str. 315-321; Zakon o oblastni in sreski samoupravi.

15. Ur.l. ljubljanske in mariborske oblasti št. 48, 161/1924, 19. 5. 1924, str. 312; Upostavitev sreskih poglavarstev.

16. Ur.l. ljubljanske in mariborske oblasti št. 48-1132, 2. 5. 1924, str. 312; Razglas za srez Laško.

17. Ur.l. ljubljanske in mariborske oblasti št. 76, 313/1929, str. 593-604; Zakon o notranji upravi.

18. Verordnungs und Amtsblatt des Chefs der Zivilverwaltung in der Untersteiermark, št. 24/1941, str. 196-199; Verordnung über die gebietliche Gliederung der Untersteiermark in Land- und Stadtkreise.

19. Fond mestne občine Celje 1919-1941, AŠ 7, sig. Pr. 114/1919; Razmerja med delokrogi mestnega magistrata in okrajnega glavarstva Celje.

20. Namestništvo za Kranjsko, 1-2, št. 7191/1850; ARS-Registratur-Plan für die Statthaltereie und die Bezirkshauptmannschaften in Krain, Laibach 1851.

UPORABLJENA LITERATURA

1. Jože Žontar, Nekatera vprašanja organizacije državne uprave na slovenskem od srede 18. stoletja do najnovejšega časa, Arhivi letnik II, št. 1-2, Ljubljana 1979, str. 13-16.

2. Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918; Zgodovinsko-bibliografski vodnik, Gradec-Celovec-Ljubljana-Gorica-Trst 1988.

3. Jože Žontar, Nastanek in razvoj upravnih okrajev na Slovenskem do leta 1849; Zgodovinski časopis 34-1980, 1-2, str. 123.

4. Sergej Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, Ljubljana 1961.

5. Zgodovina Slovencev, Ljubljana 1979.

6. Milko Mikola, Razvoj uprave na konjiškem od 18. stoletja do danes, Zbornik 1996, str. 7-14.

7. Vida Berkopec, Ivanka Zajc-Cizelj, Hedvika Zdovec, Okrajni uradi 1854-1868, Inventarji 2, str. 7-14.

8. Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

9. Janko Orožen, Celje kot sedež državne uprave, Zgodovina Celja in okolice II. del (1849-1941), Celje 1974, str. 12-19.

10. Saša Serše, Način odlaganja spisov pri upravnih in avtonomnih organih na deželni in lokalni ravni v drugi polovici devetnajstega stoletja, Arhivi XXI/1-2, str. 26-31.

ZUSAMMENFASSUNG

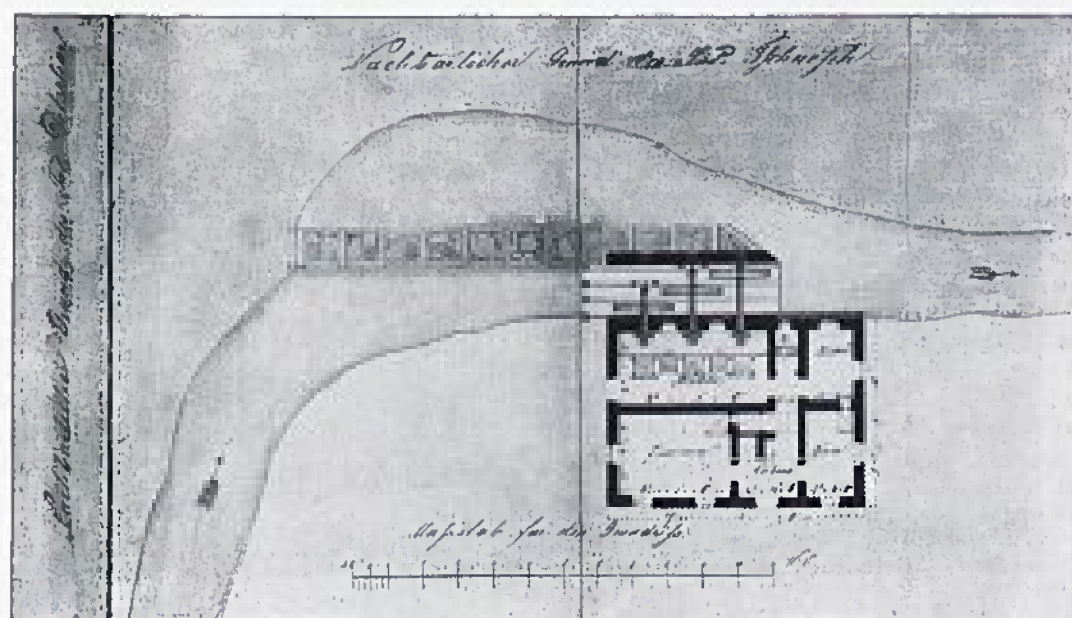
DIE ARCHIVBESTÄNDE DER BEZIRKSHAUPTMANNSCHAFTEN IM HISTORISCHEN ARCHIV CELJE

Bis zum Jahre 1848 waren für die Verwaltung keine Organe zuständig, die vom Staat errichtet und bezahlt wurden. Nach diesem Jahr wird eine Organisation des Staatsapparats vorgenommen und die Verwaltung vom Gerichtswesen getrennt. Als niedrigste Stufe der staatlichen politischen Macht werden Bezirkshauptmannschaften eingeführt. Im *Historischen Archiv Celje* (Zgodovinski arhiv Celje) werden Archivbestände von nur drei Bezirkshauptmannschaften (Brežice, Celje, Laško) aufbewahrt, während vier Archivbestände (Bezirkshauptmannschaften Šmarje pri Jelšah, Slovenske Konjice, Gornji Grad, Krško) als verloren gelten. Am besten erhalten ist der Fonds der Bezirkshauptmannschaft Brežice. Alle Archivbestände wurden nach Sachgruppen, in diesem Rahmen jedoch chronologisch geordnet. Ein Teil der Archivbestände der Bezirkshauptmannschaften wird im Landesarchiv in Graz aufbewahrt.

SUMMARY

THE FONDS OF THE DISTRICT BOARDS AND LOCAL DEPUTIES KEPT IN THE HISTORICAL ARCHIVES OF CELJE

Up until 1848, the administration was not carried out by bodies appointed and paid by the state. After this year, however, the state carried out a thorough reorganisation of the state apparatus, which included separating the administration from the judiciary and the introduction of the district boards as the lowest level of political authority. Only three fonds of district boards (those of Brežice, Celje and Laško) are kept in the Historical Archives of Celje, while four of these (those of Šmarje pri Jelšah, Slovenske Konjice, Gornji Grad and Krško) are lost. The best preserved fond of the above three is that of the Brežice district board. All three fonds are arranged according to themes, and within the framework of this, also chronologically. A part of the records of the district boards is also kept in the Provincial Archives of Graz.

Andrej Mlakar, gradnja mlina 1854, Okrajno glavarstvo Celje, AŠ 1 3/1.